



Ierosināta lieta par Stambulas konvencijas atbilstību Satversmei

Satversmes tiesas 2020. gada 3. augustā ierosināja lietu “Par Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 3. panta “c” punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 14. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam”.

Apstrīdētās normas

Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk – Stambulas konvencija) 3. panta “c” punkts noteic, ka ar terminu “sociālais dzimums” tiek saprastas sociālās lomas, uzvedība, nodarbošanās un īpašības, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem.

Stambulas konvencijas 4. panta 3. punkts nosaka: “Konvencijas dalībvalstis garantē to, ka, īstenojot šīs Konvencijas noteikumus, it īpaši veicot vardarbības upuru tiesību aizsardzības pasākumus, nenotiek nekāda diskriminācija neatkarīgi no tā, vai šādas diskriminācijas pamatā ir dzimums, sociālais dzimums, rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, politiskie vai citi uzskati, nacionālā piederība, sociālā izcelsme, piederība mazākumtautībai, īpašums, izcelšanās, dzimumorientācija, dzimuma identitāte, vecums, veselības stāvoklis, invaliditāte, ģimenes stāvoklis, migranta vai bēgļa statuss vai cits statuss.”

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts noteic, ka saskaņā ar šīs konvencijas noteikumiem par diskrimināciju netiek uzskatīti īpašie pasākumi, kas vajadzīgi, lai

novērstu ar dzimumu saistītu vardarbību un aizsargātu sievietes no šādas vardarbības.

Stambulas konvencijas 12. panta 1. punkts paredz, ka konvencijas dalībvalstis veic visus vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem.

Stambulas konvencijas 14. pants: “1. Konvencijas dalībvalstis attiecīgos gadījumus veic vajadzīgos pasākumus, lai visu izglītības līmeņu mācību programmās iekļautu mācību vielu par tādiem jautājumiem kā sieviešu un vīriešu līdztiesība, tādas dzimumu sociālās lomas, kas nav padarītas par stereotipiem, savstarpējā cieņa, nevardarbīga konfliktu atrisināšana savstarpējās attiecībās, ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm un tiesības uz personas integritāti, un lai šī mācību viela būtu pielāgota audzēkņu spēju attīstības līmenim.

2. Konvencijas dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai 1. daļā minēto principu ieviešanu veicinātu ikdienējās izglītības ieguves vietās, kā arī sporta, kultūras un atpūtas vietās un plašsaziņas līdzekļos.”

Augstāka juridiska spēka normas

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievads: “1918. gada 18. novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes un balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību.

Latvijas tauta izcīnīja savu valsti Brīvības cīņās. Brīvi vēlētā Satversmes sapulcē tā nostiprināja valsts iekārtu un nolēma sev Satversmi.

Latvijas tauta neatzina okupācijas režīmus, pretojās tiem un atguva brīvību, 1990. gada 4. maijā atjaunojot valstisko neatkarību uz valsts nepārtrauktības pamata. Tā godina savus brīvības cīnītājus, piemin svešo varu upurus, nosoda komunistisko un nacistisko totalitāro režīmu un to noziegumus.

Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.

Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu.

Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību.”

Satversmes 1. pants: “Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”

Satversmes 91. pants: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 99. pants: “Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts.”

Satversmes 110. pants: “Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.”

Satversmes 112. pants: “Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc divdesmit viena 13. Saeimas deputāta (turpmāk – pieteikuma iesniedzējs) pieteikuma. Pieteikuma iesniedzējs citstarp norāda, ka Stambulas konvencijas 12. panta 1. punkts kopsakarā ar 4. panta 3. punktu uzliek valstij veikt vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sabiedrības domāšanā, attiekmē un nepieļautu diskrimināciju attiecībā uz cilvēkiem, kuri identificē sevi nevis ar savu bioloģisko dzimumu, bet ar citu dzimumu (sociālais dzimums).

Pieteikuma iesniedzēja ieskatā apstrīdētās normas neatbilstot Satversmē ietvertajām Latvijas valsts konstitucionālo identitāti veidojošām ģimenes un kristīgām vērtībām, Satversmes 99. pantā ietvertajām tiesībām uz domas un apziņas brīvību, kā arī Satversmes 110. pantā ietvertajai tradicionālas ģimenes aizsardzībai.

Pieteikuma iesniedzējs norāda arī uz Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkta iespējamo pretrunu ar Satversmes 91. pantā ietvērto diskriminācijas aizlieguma principu. Proti, šajā apstrīdētajā normā paredzētie īpašie pasākumi vardarbības novēršanai, kuri attiecas tikai uz sievietēm, varot radīt atšķirīgu attieksmi uz dzimuma pamata.

Pieteikuma iesniedzēja ieskatā Stambulas konvencijas 14. pants uzliek valstij pienākumu iekļaut izglītības programmās jautājumus par personām, kuras neidentificē sevi ar savu bioloģisko dzimumu, piemēram, transpersonām un transseksuālām personām. Šāds regulējums esot pretējs Satversmes 112. pantam, kurā bērna vecākiem esot ietvertas tiesības nodrošināt bērniem izglītību, kas atbilst viņu reliģiskajai pārliecībai un filozofiskajiem uzskatiem.

Tiesas process

Satversmes tiesa ir uzaicinājusi institūciju, kuras uzdevumā tika parakstīta Stambulas konvencija, – Ministru kabinetu – līdz 2020. gada 5. oktobrim iesniegt Satversmes tiesai atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

Lietas sagatavošanas termiņš ir **2021. gada 4. janvāris**. Par lietas izskatīšanas procesa veidu un datumu tiesa lemj pēc lietas sagatavošanas.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas
Sabiedrisko attiecību un
protokola nodaļas vadītāja

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv,
67830749, 26200580